

Inhoud

Inleiding – 07

DEEL I SUPERVISIE: EEN VERKENNING

Hoofdstuk 1 Supervisie: begripsbepaling en positionering – 13

Ruud Beunderman, Sjoerd Colijn, Lidwien Geertjens, Fatima van der Maas

Hoofdstuk 2 Rollen, taken en verantwoordelijkheden van praktijkopleider, werkbegeleider en supervisor in de ggz – 21

Sjoerd Colijn, Marc Verbraak, Lidwien Geertjens

DEEL II DE BASIS VAN SUPERVISIE

Hoofdstuk 3 De supervisor – 33

Ruud Beunderman en Fatima van der Maas

Hoofdstuk 4 Leren – 41

Ruud Beunderman, Fatima van der Maas, Anton Hafkenscheid, Robert Huls

Hoofdstuk 5 Supervisiemodellen – 49

Ruud Beunderman, Fatima van der Maas, Lidwien Geertjens, Sjoerd Colijn

DEEL III SUPERVISIEPRAKTIJK

Hoofdstuk 6 Contractfase – 59

Max Rientsma, Ruud Beunderman, Fatima van der Maas

Hoofdstuk 7 Evalueren en beoordelen – 67

Ruud Beunderman en Fatima van der Maas

Hoofdstuk 8 Fasen, vormen, methoden en technieken – 75

Ruud Beunderman en Fatima van der Maas

Hoofdstuk 9 Supervisierelatie en persoonsgerichte supervisie – 81

Anton Hafkenscheid

Hoofdstuk 10 Supervisie-interfererende factoren – 93

Anton Hafkenscheid, Ruud Beunderman, Fatima van der Maas, Loek Peute

Hoofdstuk 11 Supervisie en beroepsethiek – 103
Lidwien Geertjens

Hoofdstuk 12 Cultuur en supervisie – 117
Sjoerd Colijn

Hoofdstuk 13 Beëindigen van supervisie – 129
Ruud Beunderman

DEEL IV SUPERVISIE EN PSYCHOTHERAPIE

Hoofdstuk 14 Supervisie en cognitieve gedragstherapie – 137
Loek Peute en Yvette van der Pas

Hoofdstuk 15 Supervisie en psychodynamische psychotherapie – 151
Willem Heuves

Hoofdstuk 16 Supervisie en persoonsgerichte-experiëntiële psychotherapie – 159
Marijke Baljon

Hoofdstuk 17 Supervisie en kinder- en jeugdpsychotherapie – 169
Lidwien Geertjens en Marja Rexwinkel

Hoofdstuk 18 Supervisie en systeemtherapie – 183
Anke Savenije

Hoofdstuk 19 Supervisie en groepspsychotherapie – 201
Marc Daemen en José van Reijen

DEEL V SUPERVISIE EN OPLEIDEN

Hoofdstuk 20 Het opleiden van supervisors: de stap naar competenties – 221
Loek Peute, Niek Perquin, Sjoerd Colijn

Dankwoord – 233

Literatuur – 235

Personalialia – 249

Register – 251

Inleiding

Waarom supervisie?

Supervisie is een vak apart en van een supervisor mag worden verwacht dat deze niet alleen kundig en ervaren is als therapeut, maar ook didactische vaardigheden verenigt met inzicht in het specifieke van het supervisieproces. Supervisie wordt beschouwd als een belangrijk en essentieel onderdeel binnen psychotherapieopleidingen.

Internationaal gezien is er sinds het begin van deze eeuw sprake van een sterke toename in de aandacht voor het onderwerp supervisie en het opleiden van supervisoren (Scaife, 2009; Bernard & Goodyear, 2014; Watkins & Milne, 2014). Ook in Nederland groeit nog steeds de belangstelling. Zo komt binnen de psychotherapieverenigingen in toenemende mate de nadruk te liggen op de eisen die worden gesteld aan het verwerven of verlengen van het supervisorschap (Peute, 2010; Beunderman & Van der Maas, 2011; Baljon, 2014). Deze ontwikkeling heeft vijf jaar na de uitgave van *Supervisie in de GGz* (Beunderman & Van der Maas, 2011) er mede toe geleid dat een nieuw boek verschijnt. In *Theorie en praktijk van supervisie in de ggz* (Beunderman, Colijn, Geertjens & Van der Maas, 2016) wordt het onderwerp supervisie verder uitgediept.

Verantwoording

De papers die Max Rientsma en Ruud Beunderman schreven ten behoeve van de cursussen voor supervisoren VGCT vormden de basis van het boek *Supervisie in de GGz* dat in 2011 verscheen. Veel onderwerpen die in de cursussen aan de orde kwamen, waren eveneens van toepassing op een breder werkkterrein dan alleen cognitieve gedragstherapie en waren ook relevant voor andere specialistische psychotherapierichtingen, opleidingen voor gz-psychologen, klinisch psychologen en psychiaters, en kinder- en jeugdpsychologen (NIP).

In vergelijking met het eerder verschenen boek uit 2011 is er in *Theorie en praktijk van supervisie in de ggz* (2016) sprake van een verbreding en verdieping van de supervisiepraktijk. Dit betekent dat naast de keuze voor het handhaven van een aantal hoofdstukken (in herziene versie), het boek wordt uitgebreid met een deel over psychotherapie en onderwerpen als persoonsgerichte supervisie, beroeps-ethiek, cultuur en opleiden en competenties.

Toelichting

Deel I Supervisie: een verkenning

Het eerste deel van het boek vormt een algemene verkenning en oriëntatie op het werkveld van supervisie in de ggz. Zo geeft hoofdstuk 1 een aanzet tot begripsbepaling en positionering van supervisie. In hoofdstuk 2 worden de rollen, taken en verantwoordelijkheden van de supervisor afgegrensd ten opzichte van andere opleidingstaken, zoals die van de praktijkopleider en werkbegeleider.

Deel II De basis van supervisie

In het tweede deel worden de voorwaarden voor supervisie besproken. In hoofdstuk 3 komt aan de orde over welke kwaliteiten of competenties een supervisor moet beschikken. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op de verschillende stijlen van interactie en leren en hoe dit in de supervisiepraktijk vorm krijgt en worden in hoofdstuk 5 de verschillende supervisiemodellen besproken.

Deel III Supervisiepraktijk

In het derde deel komen onderwerpen aan de orde die betrekking hebben op de praktijk, zoals het supervisieproces en de supervisie relatie in de psychotherapie. Daarbij worden onderdelen besproken die onmisbaar zijn in het supervisieproces zoals het vastleggen van afspraken aan het begin van supervisie (hoofdstuk 6), evalueren en beoordelen dat in alle fasen van supervisie een rol speelt (hoofdstuk 7) en beëindigen (hoofdstuk 13).

In hoofdstuk 8 wordt aandacht besteed aan de verschillende fasen, vormen, methoden en technieken in supervisie. In hoofdstuk 9 De supervisie relatie en persoonsgerichte supervisie komt het belang van de supervisie relatie aan de orde. In hoofdstuk 10 worden de factoren besproken die de supervisie relatie kunnen beïnvloeden en verstoren. Het is daarbij van belang om ineffektieve supervisieprocessen tijdig te signaleren en te bespreken. Nieuwe onderdelen zijn Supervisie en beroepsethiek (hoofdstuk 11) en Cultuur en supervisie (hoofdstuk 12).

Deel IV Supervisie en psychotherapie

Het vierde deel gaat over supervisie in de verschillende psychotherapierichtingen. Achtereenvolgend komen aan de orde hoe supervisie plaatsvindt in respectievelijk: cognitieve gedragstherapie (hoofdstuk 14), psychodynamische psychotherapie (hoofdstuk 15), persoonsgerichte-experiëntiële psychotherapie (hoofdstuk 16), kinder- en jeugdpsychotherapie (hoofdstuk 17), systeemtherapie (hoofdstuk 18) en groepspsychotherapie (hoofdstuk 19).

Deel V Supervisie en opleiden

De toenemende aandacht voor opleiden en in het bijzonder voor competentiegericht opleiden van supervisors komt aan de orde in hoofdstuk 20 Het opleiden van supervisors – de stap naar competenties.

Ter wille van de leesbaarheid is ervoor gekozen de supervisor en de supervisant te vermelden in de derde persoon mannelijk enkelvoud.

Ruud Beunderman, Sjoerd Colijn, Lidwien Geertjens en Fatima van der Maas

Personalia

Ruud Beunderman, psychotherapeut, werkzaam in eigen praktijk. Docent en supervisor supervisorencursussen bij onder meer de RINO Groep, RINO NH, NVP, VGCT. Supervisor VGCT en (leer) supervisor NVP. Was werkzaam als klinisch psycholoog bij de Afdeling Medische Psychologie AMC Amsterdam en Mentrum GGZ Amsterdam.

Sjoerd Colijn, klinisch psycholoog-psychotherapeut en cultureel antropoloog. Hoofdopleider opleiding psychotherapeut PDO GGZ Leiden/Rotterdam en Utrecht en psychotherapeut bij GGZ-Delfland te Delft. Supervisor NVP, VKJP; voorheen ook supervisor VGCT en NVGP. Hoofdredacteur Tijdschrift voor Psychotherapie.

Lidwien Geertjens, klinisch psycholoog-psychotherapeut, P-opleider Kenter Jeugdhulp, Amstelveen/ Haarlem. Docent beroepsethiek bij opleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut en klinisch psycholoog. Docent supervisorencursussen. Opleider en supervisor VKJP, supervisor VPEP en (leer)supervisor NVP. Lid-beroepsgenoot Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg.

Fatima van der Maas, historica en freelance redacteur en tekstschrijfster, te Amsterdam.

Marijke Baljon, klinisch psycholoog-psychotherapeut, werkzaam in eigen praktijk. Hoofddocent bij de opleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut en klinisch psycholoog bij Opleidingsinstituut PPO Groningen. Verzorgt in eigen beheer Persoonsgerichte Supervisiescholing voor psychotherapeuten, psychologen en psychiaters. Supervisor NVP en VPEP.

Marc Daemen, klinisch psycholoog-psychotherapeut, P-opleider GGZ Westelijk Noord-Brabant. Opleider supervisors groepspsychotherapie voor de NVGP. Docent groepsdynamica en groepspsychotherapie bij de opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog RINO Groep en bij de opleiding tot psychiater van Consortium Nederland Zuid West. Supervisor, cursusgever en leertherapeut NVGP en leersupervisor NVP.

Anton Hafkenscheid, klinisch psycholoog-psychotherapeut, het Sinai Centrum, een landelijke Joodse GGZ-instelling. Supervisor VGCT, VPEP en NVP. Docent bij de supervisorencursus Arnhem en bij de opleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut en klinisch psycholoog van de RINO Groep (Utrecht), de Radboud Universiteit Nijmegen en de Katholieke Universiteit Leuven.

Willem Heuves, psycholoog-psychotherapeut, psychoanalyticus en psychoanalytisch psychotherapeut voor kinderen, jeugdigen en volwassenen. Opleider en supervisor bij het NPG en de NVPP, NVPA, DAIMH en NVP en lid van de IPA en ACP en zelfstandig gevestigd in Diemen.

Robert Huls, werktuigbouwkundig ingenieur, docent Bedrijfskunde bij de Hogeschool Utrecht. Coach en trainer gespecialiseerd in Oplossingsgericht Werken. Geeft hbo-docenten training in Problem Solving en praktijkgericht onderzoek.

- Yvette van der Pas, klinisch psycholoog-psychotherapeut, werkzaam in eigen praktijk voor psychotherapie en opleidingen, 'Singel 54' te Amsterdam. Supervisor en docent VGCT. Was hoofddocent cognitieve gedragstherapie bij de opleiding tot psychotherapie RINO NH en doceerde aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Verzorgt workshops en cursussen voor (aspirant) supervisors.
- Niek Perquin, klinisch psycholoog-psychotherapeut. Hoofdopleider opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog Kinderen&Jeugd en Ouderen PDO GGZ Amsterdam. Docent opleidingen gezondheidszorgpsycholoog, klinisch psycholoog en psychotherapeut RINO NH. Docent supervisorencursussen. Supervisor VPEP en (leer)supervisor NVP. Lid-beroepsgenoot Regionaal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg.
- Loek Peute, arts-psychotherapeut, werkzaam in eigen praktijk voor psychotherapie en opleidingen, 'Singel 54' te Amsterdam. Hoofddocent gz-opleiding RINO-NH. Supervisor en docent VGCT en NVP. Verzorgt workshops en cursussen voor (aspirant) supervisors.
- José van Reijen, klinisch psycholoog-psychotherapeut. Docent supervisorencursussen. Docent cognitieve gedragstherapie, groepsdynamica en groepspsychotherapie bij de opleidingen tot gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut en klinisch psycholoog bij de RINO groep en de Radboud Universiteit Nijmegen. Werkzaam als psychotherapeut, supervisor en leertherapeut in eigen praktijk. Cursusgever, supervisor en leertherapeut NVGP en VGCT en (leer-) supervisor NVP.
- Marja Rexwinkel, klinisch psycholoog, psychoanalytisch psychotherapeut en Infant Mental Health Specialist, werkzaam in eigen praktijk de OuderKindLijn, specialistische GGZ voor zwangere vrouwen en hun partners en voor zeer jonge kinderen (0-4 jaar) en hun ouders en als opleider bij MOC 't Kabouterhuis. Opleider en supervisor VKJP en NVPP. Hoofddocent van de generalistische en specialistische IMH opleiding bij RINO Groep Utrecht.
- Max Rientsma, psychotherapeut, was werkzaam in eigen praktijk en in een GGZ-instelling.
- Anke Savenije, psychotherapeut-systeemtherapeut, werkzaam in eigen praktijk. Opleider, (leer)supervisor en leertherapeut van de NVRG, de VKJP en de NVP. Docent supervisorencursussen. Hoofdredacteur van het *Handboek systeemtherapie*.
- Marc Verbraak, klinisch psycholoog-psychotherapeut, bijzonder hoogleraar Gezondheidszorgpsychologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hoofd van het zorgprogramma Jeugd van Pro Persona geestelijke gezondheidszorg, Arnhem. Hoofdopleider opleiding tot gezondheidszorgpsycholoog van het Radboud Centrum Sociale Wetenschappen/SPON aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Voorzitter van de Nederlandse Vereniging voor Gezondheidszorgpsychologie en haar specialismen (NVGZP).